من زارني غفرت له ذنوبه ولم يمت فقيرا

هر که مرا زیارت کند، گناهانش آمرزیده شود و در فقر نمیرد.

نیم نگاه

اذعان محققان آمریکایی به تأثیرات شگرف مذهب بر موفقیت تحصیلی

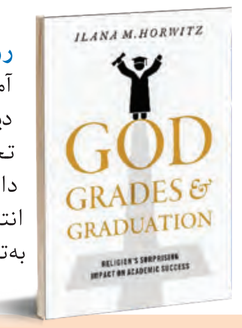

رواق | تحقیقات پژوهشگر آمریکایی ثابت کرد اعتقادات دینی تأثیر بسیاری بر موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان و دانشجویان این کشور دارد. انتشارات دانشگاه آکسفورد به‌تازگی کتابی با عنوان «خدا، نمرات و فارغ‌التحصیلی» منتشر کرده که در آن به تأثیر شگفت‌انگیز اعتقادات دینی بر موفقیت تحصیلی پرداخته است. این کتاب که با استقبال قابل توجه خانواده دانش‌آموزان در ایالات متحده آمریکا و کانادا مواجه شده، حاصل تحقیقات «ایلانا ام هرویتز» در زمینه آثار باورهای دینی بر تحصیل دانش‌آموزان و دانشجویان آمریکایی در دوران مدرسه و دانشگاه است.

بر اساس این تحقیق، دانش‌آموزانی که در خانواده‌هایی با اعتقادات مذهبی رشد کرده‌اند و در عین حال خود را ملزم به انجام امور دینی می‌دانند، از سایر همسالان غیرمذهبی خود موفقیت تحصیلی بیشتری دارند؛ هرچند همه آن‌ها از لحاظ طبقه اجتماعی و اقتصادی در یک سطح باشند.

گرینفیلد، نویسنده کانادایی درباره نتایج تحقیقات هرویتز می‌نویسد: «بسیاری از آنچه ایلانا هرویتز در مطالعه خود درباره تأثیر مذهب بر عملکرد مدرسه و دانشگاه در ایالات متحده بدست آورده، نباید تعجب‌آور باشد و احتمالاً در کشورهای دیگر نیز صادق است». نکته قابل توجه اینکه بر اساس پژوهش‌های هرویتز، آنچه به عنوان «حفاظ‌های مذهبی» در غرب تلقی می‌شود، عامل مهمی در ادامه تحصیل دانش‌آموزان و دانشجویان و فاصله گرفتن از گرایش آن‌ها به موادمخدر، مشروبات الکلی، جرم و انواع جنایات است. مؤلف این اثر با تکیه بر داده‌های حاصل از یک پژوهش ۱۰ ساله روی ۳هزار نوجوان و انجام بیش از ۲۰۰ مصاحبه، گزارشی شگفت‌انگیز از تأثیر تربیت مذهبی نوجوانان بر مسیرهای آموزشی آنان از دبیرستان تا دانشگاه ارائه می‌دهد. این کتاب با نقب زدن به درون زندگی این نوجوانان تلاش دارد نشان دهد چرا فرزندانی که تحت تربیت دینی یا به اصطلاح این کتاب «حفاظ‌های مذهبی» هستند بهتر از همسالان خود در زمینه‌های تحصیلی عمل می‌کنند و احتمال اینکه دانش‌آموخته شوند در آن‌ها بیش از دیگران است. دیوید لاباری استاد بازنشسته دانشگاه استنفورد در خصوص این کتاب نوشته است: «در روایت شسته رفته این کتاب، نویسنده نشان می‌دهد دین چه تأثیر قدرتمندی بر تحصیلات دارد. او نشان می‌دهد تمایلات دانش‌آموزان مذهبی به وظیفه‌شناسی و همکاری به نسبت همسالانشان بیشتر است که منجر به پیشرفت تحصیلی و در ادامه انتخاب‌های بهتر برای ادامه تحصیل می‌شود. هر علاقه‌مند به جامعه‌شناسی باید این کتاب را بخواند». کریستین استمیت، از نویسندگان مذهبی نیز در خصوص این کتاب می‌نویسد: «دین فقط محدود به نماز و عبادت نیست و پیامدهای علی و معلولی جذاب و فراگیری حتی در حوزه‌های سکولار دارد. روایت ایلانا هرویتز صرفاً تأثیر دین بر پیشرفت تحصیلی را نشان نمی‌دهد بلکه چگونگی و چرایی آن را نیز روایت می‌کند. بنابراین هر کسی که به تحصیل یا مذهب یا نیروهایی که زندگی اجتماعی را سامان می‌دهند علاقه‌مند است، از خواندن این کتاب لذت خواهد برد».

موعظه

مرحوم حاج آقا مجتبی تهرانی

دعا کردن در وقت خوشی

انسان در این عالم معمولاً از دو حال خارج نیست؛ یا در حال خوشی است یا در حال ناخوشی. بدنی را نمی‌گویم، یک وقت اشتباه نشود. یعنی یک وقت هست وضعی دارد که موافق با میلش است و مشکلی ندارد. به قول ما، گرفتاری ندارد که ما می‌گوییم حال خوشی است. حال ناخوشی‌اش آن موقعی است که گره به کارش افتاده. یک وقت انسان در یُسر است، یک وقت در عُسر... می‌خواستم یک نکته را تذکر بدهم. انسان که از خدا درخواست می‌کند آیا فقط مال حال ناخوشی است؟ روایت است خدا به حضرت داود(ع) وحی کرد: «اُذْکُرْنِی فِی أَیَّامِ سَرَّائِکَ». ما سَرّا داریم و ضَرّا، در قرآن هم آیاتی هست. تو در حال نیکویی، خوشی، هر تعبیری بکنید، موقعی که سرکیفی و خوشی به یاد من باش تا من آن موقعی که حال سختی‌ات است جوابت را بدهم. این روایت خیلی زیباست. این را خوب دقت کنید، جوابت را بدهم. تو موقعی که در حال خوشی هستی من را یادت نرود و به یاد من باش. توجه می‌کنید؟! تا اینکه موقعی که گرفتار شدی، سختی رو آورد به تو، من هم جوابت را بدهم. واقعاً روایت بسیار زیبایی است. انصاف همین را اقتضا می‌کند. یک روایت از امام صادق(ع) داریم: شخص در حال خوشی دعا می‌کند. بله دعا داریم در حال خوشی. خیلی هم خوب است. سرکیف هستی، خدا! الحمدلله، خدا! بله، ممنون متشکرت هستم. خدا! بله. این را از من نگیر، این خودش دعاست. همه این‌ها دعاست... دعاهایی داریم که در حال خوشی است. آن وقت دعاهایی هم داریم در حال ناخوشی. درست است یا نه. روایتی است، روایت مفصلی هم است در آن می‌فرماید: بنده، در حال خوشی‌اش رو می‌آورد به خدا، دعا می‌کند، ملائکه‌های آسمان می‌دانید چکار می‌کنند؟ این‌ها می‌گویند این، صدای آشناست. این‌ها! این صدا آشناست، گوش می‌کنید؟! لذا این را بگذارید برود بالا در آسمان، می‌فهمی!؟ آن وقت یک بنده‌هایی هستند، این‌ها در حال خوشی، خدا یادشان می‌رود، هیچ خبری نیست. تا گره به کارش می‌افتد، دادش به هوا می‌رود که خدا! وقتی که این فرد دعا می‌کند ملائکه به هم می‌گویند: این صدا آشنا نیست. تا به حال چنین صدایی به گوشمان نخورده، تازه است. صدا غریبه است. صداهایتان را آشنا کنید با ملائکه‌ها. می‌خواستم این را بگویم. فهمیدی؟

تازه‌های نشر

دکتر احمد خامه‌یار از انتشار کتاب «بهشت بقیع» در روزهای آینده خبر داد

بازنمایی قبرستان بقیع پیش از تخریب با مطالعات تطبیقی

رواق | قبرستان بقیع یکی از کهن‌ترین قبرستان‌های مسلمانان و محل دفن چهار تن از امامان شیعه یعنی امام حسن(ع)، امام سجاد(ع)، امام باقر(ع) و امام صادق(ع) است. روایات متعددی از شیعه و اهل سنت در فضیلت این قبرستان رسیده و برخی کتاب‌ها فصلی را به این عنوان اختصاص داده‌اند. دکتر احمد خامه‌یار یکی از پژوهشگران و نسخه‌شناسان حوزه دین است که در کتابی مفصل به این قبرستان و آثار تاریخی آن پرداخته است. کتابی که به گفته او نگارشش را چند سال پیش به سرانجام رسانده ولی چاپش تا به امروز میسر نشده بود.

دکتر احمد خامه‌یار، دکترای تاریخ و تمدن اسلامی دانشگاه تهران در صفحه‌اش در فضای مجازی نوشت: «کتاب «بهشت بقیع: بازنمایی قبرستان مقدس بقیع بر پایه منابع و مدارک تاریخی و هنری»، جدیدترین اثر علمی من است که سیر تحولات نخستین و مقدس‌ترین قبرستان مسلمانان و روند شکل‌گیری زیارتگاه‌های آن را در طول تاریخ بررسی می‌کند. در این اثر تلاش کرده‌ام با مطالعه تطبیقی میان منابع مکتوب (شامل متون تاریخی و سفرنامه‌ها) و مدارک ترسیمی ـ تصویری (شامل نگاره‌های هنری و عکس‌های قدیمی)، وضعیت قبرستان بقیع را پیش از تخریب آن بازنمایی کنم.

کتاب در سه فصل با عناوین «بقیع در گذر تاریخ»، «نگاره‌های بقیع» و «عکس‌های قدیمی بقیع» به نگارش درآمده است. فصل نخست کتاب در سه محور شکل گرفته؛ در محور نخست به سیر شکل‌گیری و توسعه قبرستان بقیع و پیدایش گنبدهای آن تا زمان تخریب آن‌ها به دست وهابیان، در محور دوم تاریخچه و تحولات معماری گنبد ائمه بقیع(ع) و در محور سوم نیز به معرفی و بیان تاریخچه سایر گنبدها و زیارتگاه‌های این قبرستان پرداخته است.

فصل دوم کتاب، آلبومی از نگاره‌های هنری بقیع در نسخه‌های خطی و آثار هنری اسلامی است. برای هر نگاره، در کنار اطلاعات نسخه‌شناسی آن‌ها، شرح دقیقی ارائه شده و سبک ترسیم و شیوه بازنمایی قبرستان بقیع در آن تحلیل شده است. فصل سوم به عکس‌های قدیمی بقیع تا پایان دوره عثمانی و پیش از تخریب گنبدهای آن به دست دولت سوم سعودی اختصاص داشته و توضیحاتی اجمالی درباره هر یک از عکس‌ها دربردارد.

کار پژوهش و نگارش کتاب را در پاییز و زمستان ۱۳۹۵ به سرانجام رسانده‌ام؛ اما به عللی خارج از اراده من، چاپ آن تا بهار امسال به تأخیر افتاده است. کتاب در حال حاضر مراحل پایانی انتشار را طی می‌کند و به امید خدا در روزهای آینده از زیر چاپ خارج خواهد شد. «بهشت بقیع» در ۲۱۲ صفحه به قطع خشتی به صورت نفیس و چهار رنگ با حمایت انجمن میراث اسلامی و از سوی نشر اندیشه میراث منتشر خواهد شد».

خامه‌یار در مصاحبه‌ای که چند سال پیش با خبرگزاری کتاب ایران انجام داده بود، از تلاشش در این کتاب برای بررسی تحولات این قبرستان به لحاظ معماری در دوره‌های مختلف تاریخی پرده برداشته و گفته بود: «می‌دانیم قبرستان بقیع مقدس‌ترین قبرستانِ مسلمانان از زمان مهاجرت رسول خدا(ص) به مدینه بوده و وجود زیارتگاه‌های شخصیت‌های مقدس صدر اسلام مانند چهار امام معصوم شیعیان شامل امام حسن مجتبی، امام زین‌العابدین، امام محمد باقر و امام جعفر صادق(ع) و همچون فرزندان و همسران رسول خدا(ص) و حتی شخصیت‌های مقدس اهل سنت مانند عثمان بن عفّان خلیفه سوم و مالک بن انس امام مذهب مالکی، عاملی بوده تا این قبرستان همیشه مورد توجه مسلمانان باشد. بناهای یادمانی متعددی که روی قبور این شخصیت‌ها وجود داشته، از جلوه‌های شاخص و برجسته میراث معماری مسلمانان در مدینه ـ دومین شهر مقدس مسلمانان ـ بوده که متأسفانه بر مبنای پاره‌ای عقاید افراطی و متعصبانه، حدود ۱۰۰ سال پیش تخریب شده و امروزه جز سنگ‌چین‌هایی کوتاه، چیزی از آن‌ها باقی نمانده است.

درباره قبرستان بقیع تا کنون چندین اثر منتشر شده که هر یک از آن‌ها، بخشی از تاریخ این قبرستان را برای ما روشن کرده است (از جمله البقیع قصّة تدمیر آل سعود للآثار الإسلامیة فی الحجاز، اثر یوسف الهاجری؛ بقیع الغرقد فی دراسة شاملة اثر محمد امین الامینی؛ تاریخ حرم ائمه بقیع(ع) و آثار دیگر در مدینه منوره اثر محمد صادق نجمی؛ تخریب و بازسازی بقیع به روایت اسناد اثر سیدعلی قاضی‌عسکر و دانشنامه بقیع شریف اثر محمد نوری) اما من در این کتاب تلاش کرده‌ام تحولات قبرستان بقیع را به‌ویژه از منظر معماری در دوره‌های تاریخی مختلف بررسی کنم. کتاب بهشت بقیع دارای سه فصل با عناوین بقیع در گذر تاریخ، نگاره‌های هنری بقیع و عکس‌های قدیمی بقیع است. در فصل نخست کتاب، پژوهش نسبتاً مفصلی درباره شکل‌گیری قبرستان بقیع و تاریخچه و تحولات و روند پیدایش زیارتگاه‌های مختلف آن در گذر تاریخ و نیز تاریخچه و توصیف معماری گنبد و ساختمان زیارتگاه ائمه بقیع(ع) و تاریخچه و بررسی اعتبار تاریخی سایر زیارتگاه‌های این قبرستان انجام شده است. فصل دوم به نگاره‌های هنری بقیع در نسخه‌های خطی و آثار هنری اسلامی، همراه با شرح و توصیف دقیق هر یک از این نگاره‌ها اختصاص دارد. فصل سوم نیز شامل عکس‌های قدیمی بقیع و معرفی و توصیف آن‌هاست.

از مهم‌ترین دستاوردها و یافته‌های پژوهشی ارائه شده در این کتاب، نظریه‌ای است که درباره خاستگاه و الگو و شکل معماری گنبد ائمه بقیع(ع) مطرح کرده و نشان داده‌ام شکل و الگوی این گنبد، برگرفته از مقابر ساخته شده در دوره اول سلجوقی در فلات مرکزی ایران به‌ویژه شهر قم و مناطق نزدیک به آن (از جمله آستانه حضرت معصومه(س) در قم و به طور مشخص برج مقبره‌های خرقان قزوین) است. همچنین درباره پیشینه و اعتبار تاریخی برخی از زیارتگاه‌های بقیع از جمله بیت‌الاحزان، مزار حلیمه سعدیه و مسجد ابی‌بن کعب نظریات جدید مطرح کرده‌ام که پژوهشگران قبلی به این نتایج نرسیده بودند».

او همچنین در بخش دیگری از این مصاحبه با انتقاد از تمرکز روی میراث مکتوب و بی‌توجهی پژوهشگران به آثار هنری اسلامی گفته بود: «من همیشه تلاش کرده‌ام شیوه کارم این طور باشد که تنها به منابع مکتوب بسنده نکنم. به نظر من کتیبه‌ها، دیوارنگاره‌ها و آثار هنری به عنوان اسناد قابل بررسی و منابعی برای پژوهش است که به صورت کارهای میان‌رشته‌ای می‌توان از آن‌ها استفاده کرد. نقدی به تراث پژوهان دارم، اینکه ما گاهی بسیار به میراث مکتوب اهمیت می‌دهیم درحالی‌که به آثار هنری باقی‌مانده در دل بناهای معماری آن‌گونه که باید اهمیت نمی‌دهیم».

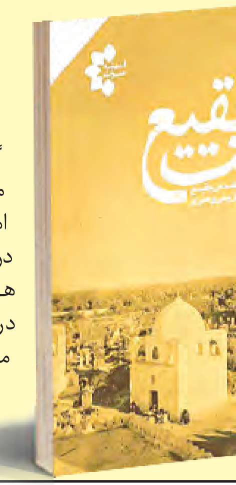

برش

نیت‌شوم وهابیت

وهابیت در نیت شوم و پلید خود تخریب قبر مطهر پیامبر(ص) را هم دنبال می‌کند؛ کما اینکه برخی از بزرگان آن‌ها تصریح کردند لازم است چنین شود و قصدش را هم داشتند اما به دلیل واکنش بسیار تند کشورهای اسلامی و تهدید عربستان به جنگ و نیز بر اثر نگرانی از کاهش اعزام حجاج، از آن دست کشیدند.

مدیر گروه نقد وهابیت مرکز تخصصی کلام و ادیان حوزه علمیه قم:

«بقیع» مختص شیعه نیست

حجت‌الاسلام عباسی با بیان اینکه وهابیت نه فقط با شخصیت‌های شیعی بلکه با مجموعه‌ای از آنچه تاریخ اسلام قلمداد می‌شود، دشمنی دارند و آن‌ها را از بین برده‌اند، گفت: آن‌ها حتی قصد تخریب قبر پیامبر(ص) را داشتند اما تهدید کشورهای اسلامی آن‌ها را متوقف کرد.

آستان‌نیوز به مناسبت فرا رسیدن هشتم شوال، سالروز تخریب قبور ائمه(ع) بقیع به دست وهابیت و به منظور بررسی ضرورت حفظ آثار اسلامی و مقابله با جنایات وهابی‌ها در تخریب این ابنیه و آثار، با حجت‌الاسلام والمسلمین حبیب عباسی، مدیر مؤسسه پژوهشی رسانه‌ای ذوالفقار و مدیرگروه نقد وهابیت مرکز تخصصی کلام و ادیان حوزه علمیه قم گفت‌وگویی ترتیب داده که در ادامه مشروح آن تقدیم حضورتان می‌شود.

حجت‌الاسلام عباسی با بیان اینکه تقدس قبرستان بقیع صرفاً به دلیل عقاید شیعی نیست، اظهار کرد: بقیع از آثار مربوط به تاریخ اسلام است؛ آیت‌الله العظمی صافی گلپایگانی(ره) درباره هشتم شوال مطلبی دارند و فاجعه این روز را نسبت به تاریخ اسلام معرفی می‌کنند.

مدیرگروه نقد وهابیت مرکز تخصصی کلام و ادیان حوزه علمیه قم ادامه داد: وقتی دینی تبلیغ می‌شود نیاز است اتصالی بین پیروان این دین با منابع و مصادر اصلی آن وجود داشته باشد، بنابراین همان‌طور که در بُعد معرفتی به کتاب‌های روایی حدیثی و تفسیری و قرآنی نیاز داریم درباره اماکن تاریخی اسلام هم این مسئله صادق است و ما باید با آن‌ها اتصال و ارتباط داشته باشیم.

■ حذف بیشتر آثار تاریخی اسلام از مکه و مدینه!

وی تصریح کرد: اما اگر به مکه و مدینه برای حج و عمره مشرف شویم، به‌ندرت آثار مربوط به تاریخ اسلام یافت می‌شود و بخش عمده این آثار از بین رفته است! چند سال پیش همایشی در لندن درباره آثار تاریخی‌ای که در مکه و مدینه از بین رفته‌اند برگزار شد، بر اساس آمار بیش از ۳۰۰ اثر تاریخی مهم و جدی این دو شهر، تخریب شده و از بین رفته‌اند و دیگر در مکه آثاری همچون مولدالنبی(ص) و خانه پیامبر(ص) و حضرت خدیجه(س) یافت نمی‌شود، چنان که در بقیع، قبور مطهر ائمه(ع) را تخریب کردند.

■ تعارضات رفتاری وهابیت در مقابله با آثار تاریخی

مدیر موسسه پژوهشی رسانه‌ای ذوالفقار تأکید کرد: این‌ها نه فقط با شخصیت‌های شیعی بلکه با مجموعه‌ای از آنچه تاریخ اسلام قلمداد می‌شود دشمنی دارند و آن‌ها را از بین برده‌اند. شاید بگویند ما به آثار تاریخی در مناسبات دینی اعتقاد نداریم، اما شاهد هستیم وهابیت برخی دیگر از آثار تاریخی را مهم می‌دانند و آن‌ها را به عنوان اثر تاریخی ثبت و محافظت می‌کنند در حالی که این آثار اغلب مربوط به یهود است مثل قلعه خیبر! حتی وقتی بررسی می‌کنیم، می‌بینیم آثار بزرگان خودشان مثل محل تولد محمدبن عبدالوهاب را به عنوان اثر تاریخی حفظ می‌کنند کاری که با اعتقاداتشان در تعارض است! این دوگانگی در برخورد و رفتار، شومی اهداف وهابیت را نشان می‌دهد.

■ همکاری شیعه و سنی در بازسازی بقیع

حجت الاسلام عباسی با بیان اینکه تخریب بقیع دو مرتبه رخ داده است، گفت: تخریب اول خیلی پیش از تخریب هشتم شوال و در رجب ۱۲۲۰ هجری رخ داده است، یعنی دوران وهابیت اول. بین دو دوره وهابیت، شیعه و اهل سنت دست به دست هم دادند و بر اساس تقاضای مسلمین، دوباره بقیع را بازسازی کردند. تخریب هشتم شوال که به عنوان روز جهانی بقیع مطرح است، دومین تخریب در این قبرستان است. باید توجه داشت به مدت تقریباً ۸۰ سالی که بین دو حکومت وهابی فاصله افتاد، درخواست‌ها به قدری بالا بود که بقیع دوباره بازسازی و گنبد و بارگاه روی قبور ائمه(ع) آن ساخته شد، این اقدام، دغدغه‌مندی مسلمین درزمینه بقیع را ثابت می‌کند.

مؤلف کتاب «خائن الحرمین» با بیان اینکه وهابیت در نیت شوم و پلید خود تخریب قبر مطهر پیامبر(ص) را هم دنبال می‌کند، ابراز کرد: کما اینکه برخی از بزرگان آن‌ها تصریح کردند لازم است چنین شود و قصدش را هم داشتند اما به دلیل واکنش بسیار تند کشورهای اسلامی و تهدید عربستان به جنگ و نیز بر اثر نگرانی از کاهش اعزام حجاج، از آن دست کشیدند، چون نمی‌خواستند مشخص شود در دشمنی با پیامبر(ص) هستند. از این رو بن‌باز، مفتی سابق عربستان سعودی تأکید داشت: ما ناچاریم صبر کنیم و فعلاً دست به تخریب قبر پیامبر(ص) نزنیم تا مسلمین تصور نکنند ما با حضرت رسول(ص) دشمن هستیم؛ یعنی این کار را به تعویق انداختند وگرنه قصدش را داشتند.

■ بقیع اثر تاریخی جهانی است

حجت‌الاسلام عباسی با بیان اینکه روز جهانی بقیع و یادآوری جنایت هشتم شوال صرفاً به شیعه و حتی مسلمین محدود نمی‌شود، تأکید کرد: قبرستان بقیع از قدیمی‌ترین آثار مربوط به تاریخ اسلام و ازجمله آثار تاریخی مهم دنیاست و بنابراین هر انسان آزاده و فرهیخته‌ای از هر دین و مکتبی می‌تواند معترض این جنایت وهابیت باشد؛ وقتی منزل یک شاعر یا نویسنده ۱۰۰سال پیش حفظ و صیانت می‌شود چرا باید آثار تاریخی مربوط به بزرگان یک دین تخریب شود؟!

مدیرگروه نقد وهابیت مرکز تخصصی کلام و ادیان حوزه علمیه قم اضافه کرد: باید توجه داشت قبرستان بقیع به عنوان اثر تاریخی مسلمانان فقط به دلیل دفن چهار تن از ائمه(ع) نیست، بلکه عباس عموی پیامبر(ص)، برخی از همسران پیامبر(ص) و فاطمه بنت اسد(س) از نخستین زنان مسلمان و... در آن دفن هستند.

وی دربــاره راه‌هــای اعتــراض به ایــن جنایت و جلوگیری از وقــوع مــوارد مشابه آن، بیان کرد: بررسی‌های حقوقی دربــاره ایــن تخریب یکی از ایــن راه‌هاســت، باید در دادگــاه‌های بین‌المللی دعــوی صحیح مطرح و پرسیده شود چرا این اثر بین‌المللی تخریب شده است؟ این مسئله از نظر تغییر در وقفیت عام این قبرستان و دخل و تصرف در ساختمان‌های آن نیز قابل طرح و بحث است.

حجت‌الاسلام عباسی ادامه داد: بُعد دیگر اعتراض و مقابله آن است که مسلمین در کشورهای مختلف در سطح سران و جامعه بین‌المللی این جنایت را پیگیری کنند؛ علاوه بر ایــن، جوامع علمی و فرهیختگان پیگیری کنند تا مکه و مدینه که مراکز اسلامی هستند اینچنین مورد دست‌درازی و تخریب واقع نشوند و کلیدداری حرمین شریفین به مجموعه‌های مشترک اسلامی واگذار شود.

وی در پایان خاطرنشان کرد: در کتاب «خائن الحرمین» که در چهلم شهدای منا در هشت فصل منتشر و به ساحت این شهدا تقدیم شد، این مسئله و نیز تاریخچه سوابق ننگین وهابیت در عرصه‌های مختلف را بررسی کرده‌ام.

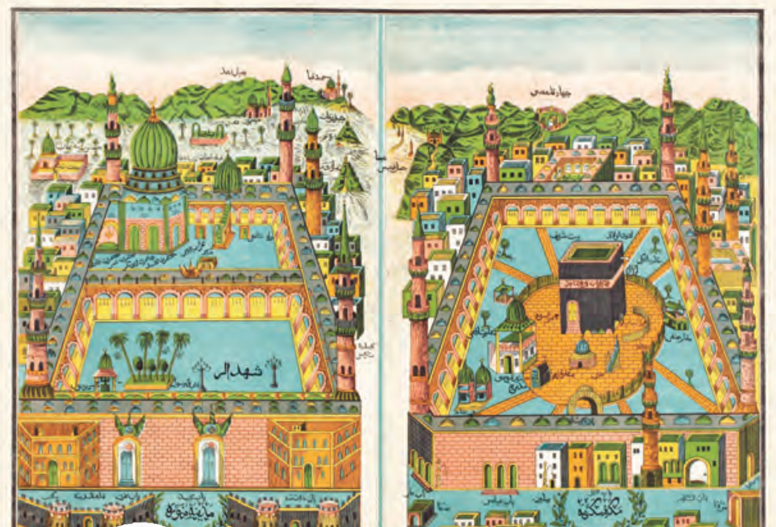

نگاره‌ای از مکان‌های مقدس مکه و مدینه، چاپ کازان، امپراتوری روسیه تزاری

گزیده

چند سال پیش همایشی در لندن درباره آثار تاریخی‌ای که در مکه و مدینه از بین رفته‌اند برگزار شد. بر اساس آمار بیش از ۳۰۰ اثر تاریخی مهم و جدی این دو شهر، تخریب شده و از بین رفته‌اند.

یادداشت

نگاهی به شخصیت و جایگاه محدث بزرگ شیعه به مناسبت سالروز بزرگداشت او

«کلینی» از نگاه اندیشمندان شیعه

حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر سیدعلی دلبری، عضو هیئت علمی دانشگاه علوم اسلامی رضوی

مرحوم کلینی از محدثان برجسته قرن سوم و چهارم است که دوران غیبت صغری را درک کرده است. تاریخ تولد او در اطراف شهر ری دقیقاً معلوم نیست اما وفات ایشان سال ۳۲۸ یا ۳۲۹ گفته شده، به‌گونه‌ای که می‌توان ادعا کرد این بزرگوار، دوران غیبت صغری و عصر نواب خاصه را درک کرده و اساتید ایشان، محدثانی که ایشان از آن‌ها نقل می‌کند از شخصیت‌های برجسته قم مانند علی بن ابراهیم قمی، احمدبن محمدبن عیسی و محمدبن یحیی -که برخی از آنان عصر امام عسکری و امام هادی(ع) را درک کرده‌اند- هستند. ایشان صاحب کتاب‌های ارزنده‌ای است اما کتابی که مرحوم کلینی با آن شناخته می‌شود و طبق نقل نجاشی با عنوان «الکلینی» و به نام خودش معروف بوده، کتاب کافی شریف است که یکی از برجسته‌ترین جوامع حدیثی شیعه محسوب می‌شود.

■ موثق‌ترین فرد در حدیث

بزرگان شیعه در تجلیل مرحوم کلینی تعابیر بسیار ارزنده‌ای دارند. نجاشی مرحوم کلینی را با تعبیر «اوثق الناس فی الحدیث و اثبتهم» به عنوان موثق‌ترین فرد در حدیث معرفی می‌کند و یا شیخ طوسی وی را با عباراتی مانند «ثقة عارف بالاخبار»، «جلیل القدر عالم بالأخبار» می‌ستاید و برخی «اعرف الناس و انقدهم» را در وصف ایشان به کار گرفته‌اند. کتاب کافی که محصول تلاش‌های قابل توجه ایشان در طول ۲۰ سال است از جهات مختلفی ارزشمند بوده که عمده آن از حیث اعتبار حدیث، دقت در محتوا و تبویب مناسب آن است به‌طوری که ایشان از میان حدود ۳۰۰ هزار حدیث موجود در آن مقطع زمانی ۱۶ هزار و ۱۹۹ حدیث را گزینش کردند. اصول کافی را در دو جلد جای دادند که با فصل «العقل والجهل» شروع شده و شامل مباحث اعتقادی است. فروع کافی در پنج جلد است که شامل مسائل فقهی می‌شود از طهارت گرفته تا دیات و یک جلد پایانی هم مباحث اخلاقی و تاریخی است که با عنوان روضه کافی معروف است. کتاب کافی شریف از دیدگاه عالمان دارای جایگاه خاصی است. شیخ مفید درباره این کتاب از تعبیر «اجلّ کتب الشیعه» یاد می‌کند. شهید اول می‌فرماید: این کتاب بی‌نظیری است «لم یُعمَل فی الامامیة مثلُه» و بزرگان دیگری تعابیر بسیار ارزنده‌ای درباره آن دارند.

■ نگاه‌های متفاوت در خصوص اعتبار روایات کافی

با توجه به سبک و روش نگارش کتب حدیثی در میان قدمای شیعه که کتاب‌محور است و سایر قرائن اعتمادآفرین را نیز کنار هم بگذاریم به‌گونه‌ای وثوق و علم عادی به اعتبار روایات کافی برای انسان حاصل می‌شود و می‌توان ادعا کرد اصل بر اعتبار روایات کافی است مگر اینکه دلیل قوی بر خلافش محرز شود. به عبارت دیگر در اعتبار کتاب کافی شریف حرف و حدیث زیاد مطرح است، برخی افراط کرده‌اند و همه روایات کافی را قطعی‌الصدور می‌دانند، البته این قول به اخباریان منتسب است گر چه در نسبت آن جای تأمل است ولی اینکه همه روایات کافی از ناحیه اخباریان اعتبار ذاتی دارد محرز است. در برابر آن برخی اصولیان واقع شده‌اند که کتاب کافی شریف را همچون سایر کتاب‌ها نیازمند ارزیابی سندی می‌دانند و باید تک‌تک روایات از همین کانال از نظر سندی و وثوق مخبری و بر اساس اطلاعات رجالی ارزیابی و صحت و سقم آن معلوم شود. روایاتی که از حیث سند شرایط لازم را نداشته باشند از درجه اعتبار و حجیت خارج‌اند. [گر چه در اینکه چه روایتی را معتبر بدانیم اعم از صحیح و حسن و موثق و یا محدود شویم به‌خصوص روایات صحیح اختلاف است. نزد برخی از معاصران مانند آیت‌الله خویی روایات معتبر در کافی و غیر کافی روایاتی هستند که صحیح باشند یا موثق یا حسن، این‌گونه روایات مشمول ادله حجیت خبر واحدند و از آن طرف روایاتی را که این شرایط را ندارد ضعیف دانسته و از تحت ادله حجیت خبر واحد خارج می‌دانند] دیدگاه دیگر، دیدگاه اخباری اصولی یا اخباریان معتدل است؛ مثل مجلسیین(ره) که می‌فرمایند روایات کافی معتبر است و نیاز به ارزیابی سندی ندارد مگر در مقام تعارض که ما محتاج به ارزیابی سندی هستیم. براساس این دیدگاه، همه روایات کتاب کافی شریف معتبر می‌شود مگر اینکه هنگام تعارض یک مرجحی نسبت به یک روایتی داشته باشیم که سبب شود روایت مقابلش را کنار بزنیم. یک دیدگاه دیگر در اعتبارسنجی روایات وجود دارد که به عنوان «وثوق خبری و صدوری» از آن یاد می‌شود و بر اساس اعتماد و اطمینانی است که با توجه به قرائن موجود درزمینه یک روایت برای محقق حاصل می‌شود حالا یا به عنوان «وثوق نوعی» یا «وثوق شخصی»؛ در حقیقت هر گاه علم عادی و وثوقی درخصوص اخبار حاصل شد مورد اعتماد خواهد بود.

بخش قابل توجهی از فقها عملاً در طول تاریخ این دیدگاه را برگزیدند که منتسب به قدما هم است. روش قدمای ما از جمله مرحوم کلینی و مرحوم شیخ صدوق، ارزیابی آن‌ها درباره روایات و گزینش آن‌ها بر این معیار وثوق خبری، محصول قرائن بوده است. در این مسلک وثوق صدوری هرگاه به یک روایت اعتمادی حاصل شد از هر راهی و قرینه‌ای که یکی از آن راه‌ها وثوق مخبری و وثاقت راویان است یعنی با ارزیابی رجالی راویان مذکور در سند می‌بینیم که همه راویان افراد مورد اعتماد و ثقه هستند این یک راه است ولی انحصار به این راه ندارد. تمایز بین این دو مسلک قدمایی با مسلک متأخرین در همین انحصار و عدم انحصار است، متأخرین راه اعتبار را منحصر به وثوق مخبری و راوی‌شناسی بر اساس اطلاعات دانش رجال می‌دانند ولی قدما این انحصار را برای ارزیابی روایات قبول نداشته‌اند. بله یکی از راه‌های قابل توجه، نگاه به راویان سند حدیث است ولی راه‌های دیگری هم برای اعتماد و اطمینان به صدور خبر وجود دارد؛ از جمله وجود روایت در کتب معتبر که این راه در بین کتب شیعه و روایات شیعه از حیث اعتبارسنجی بسیار قابل توجه است. بزرگان اگر کتابی مورد اعتمادشان بود -بابت شهرتی که داشته یا بابت عرضه آن به معصوم- آن را معتبر می‌دانستند و از آن روایت نقل می‌کردند و در حقیقت با این شهرتی که کتاب یا صاحب کتاب برای آن‌ها داشت اگر ارسالی در سند بود و یا روات مهملی وجود داشت و یا حتی روایتی از یک راوی نقل شده بود که آن راوی بر اساس مستندات رجالی ضعیف بود، این ضعف آن راوی یا ارسال در سند -به دلیل همان شهرتی که کتاب یا بزرگان شیعه داشتند- سبب نمی‌شد این روایت را نقل نکنند. در حقیقت وقتی روات برجسته شیعه مثل اصحاب اجماع و دیگران حدیثی را نقل کرده بودند شهرت صاحب روایت و یا صاحب کتاب و یا شهرت خود کتاب در میان شیعیان آن‌ها را از ارزیابی تک تک روات بی‌نیاز می‌کرد؛ این نکته‌ای است که متأسفانه به نظر برخی از متأخران مورد توجه واقع نشده است با اینکه این قرینه همچنان قابل بازیابی و احیاست و به مراتب از اطلاعات ناقص و بعضاً سست رجالی قوی‌تر است. اما اینان بر این باورند که الان این قرینه در اختیار ما نیست بنابراین دست ما بسته است و چاره‌ای جز ارزیابی سندی نداریم و حال اینکه با بازیابی اسناد و توجه به کتب معروف و مشهور و روات مشهور و قابل اعتماد به نظر می‌رسد همچنان راهی برای بازیابی این قرائن موجود است و کاری است که کمتر روی آن تحقیق شده و جا دارد محققان در این زمینه بیش از پیش عنایت داشته باشند.

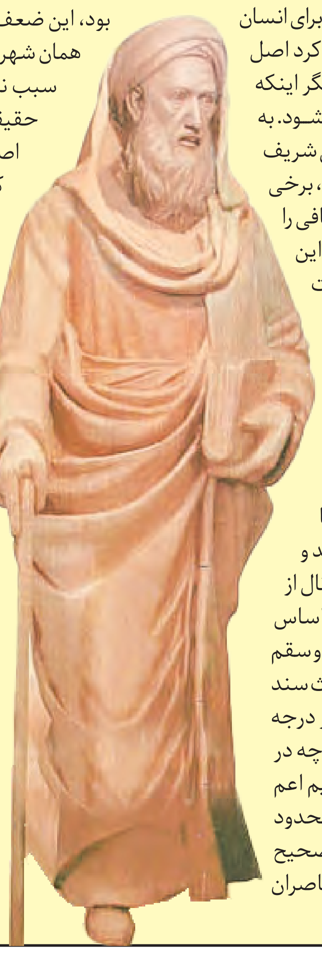

من لم يستطع أن يزورنا فليزر قبور صالحي إخواننا

هر که نتواند قبرهای ما را زیارت کند، قبور برادران صالح ما را زیارت نماید.

برش

دغدغه‌مندی شیعه و سنی برای بقیع

باید توجه داشت به مدت تقریباً ۸۰ سالی که بین دو حکومت وهابی فاصله افتاد، درخواست‌ها به قدری بالا بود که بقیع دوباره بازسازی و گنبد و بارگاه روی قبور ائمه(ع) آن ساخته شد، این اقدام، دغدغه‌مندی مسلمانان درزمینه بقیع را ثابت می‌کند.